

Õiguskantsleri Kantselei

Marina Põldma
ppa@politsei.ee

Teie 25.03.2024 nr 15.6-8/92-1

Meie 23.04.2024 nr 16-4/240632/2402412

Rahvusvahelise kaitse taotleja ja saaja teabematerjalid

Austatud Marina Põldma

Tänan, et saatsite tutvumiseks rahvusvahelise kaitse taotleja ja saaja teabelehtede kavandid. Saadame oma tähelepanekud nende kavandite kohta.

Rahvusvahelise kaitse taotlejale mõeldud teabeleht

- Edastatud kavandis on märgitud, et Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) annab taotlejale teabelehe, selgitab taotleja õigusi ja kohustusi, ning talle antakse ka põhjalik teabematerjal. Tekkis küsimus, millise teabematerjali olete tutvumiseks edastanud ning kas lisaks edastatud dokumendile on olemas veel ka põhjalikum infomaterjal.
- Teabelehes võiks täpsustada, mis ülesandeid ja mis tingimustel PPA nõustajad täidavad. Inimest tuleks ka teavitada, mida nõustaja teeb taotleja poolt talle avaldatud infoga. Teabelehes on märgitud, et „[n]õustaja on sinu abistaja“. Selline väide loob eksliku mulje, et taotlejal on võimalik toetuda nõustaja abile, ning tekib ootus, et ta järgib konfidentsiaalsuse nõuet ning lähtub inimese huvidest. Paraku see praktikas nii ei ole¹ ning selles asjas ei või inimesi eksitada.
- Punkti „Esindaja ja õigusabi oma kulul“ tuleks täiendada. Rahvusvahelise kaitse taotlejale peab teada andma, et tal on võimalik küsida tasuta õigusabi Eesti Inimõiguste Keskuselt. Kuigi keskuse kontaktandmed leiab teaviku lõpuosast, võivad need jääda märkamata või tekitada segadust, kuna eespool on märgitud, et rahvusvahelise kaitse menetluses on võimalik õigusabi saada vaid oma kulul. Tasuta õigusabi saamise võimalustest tuleb taotlejaid selgelt teavitada.
- Teabelehes on märgitud, et riigi õigusabi on rahvusvahelise kaitse taotlejale tasuta. Seaduse kohaselt on rahvusvahelise kaitse taotlejal õigus taotleda riigi õigusabi PPA otsuse vaidlustamiseks. [Riigi õigusabi seaduse](#) järgi antakse riigi õigusabi inimesele, kes oma majandusliku seisundi tõttu ei suuda õigusabi vajamise ajal tasuta asjatundliku õigusteenuse eest (RÕS § 6 lg 1). Kohus otsustab, kas riigi õigusabi antakse tasuta.
- Teabelehes tuleks selgelt kirja panna, kui kaua lubab seadus inimesel vahetult seaduse alusel riigis viibida ning mida ta peab tegema täiendava viibimisõiguse saamiseks. Riiki jäämise õigus on inimesele üks olulisemaid küsimusi, arvestades rahvusvahelise kaitse taotlemise asjaolusid ning tagasisaatmise keelu põhimõtet. Teabelehe kavandis ja ka kasutusel olevas [teabelehes](#) esitatud info on selles osas ebapiisav.

¹ K. Kaldur jt. [Rahvusvahelise kaitse taotlejate ja tagasisaadetavate nõustamisteenuse analüüs](#). Balti Uuringute Instituut, 2023, lk 46–51.

Teabelehe kavandis on märgitud, et „PPA tehtud otsus on lõplik siis, kui selle edasi kaebamise tähtaeg on möödunud või kui kohtuotsus kaebuse kohta on rahuldamata jäetud, ning see on jõustunud“. Selle lause sisu on ebaselge. Seaduse kohaselt on lõplik otsus taotluse tagasilükkamise kohta tehtud PPA otsus, mida ei ole kaebetähtajal halduskohtus vaidlustatud; ning PPA otsus taotluse tagasilükkamise või rahvusvahelise kaitse kehtetuks tunnistamise kohta, mille peale esitatud kaebuse on halduskohus jätnud rahuldamata ([välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse](#) (VRKS) § 3¹ lg 1 punktid 1 ja 2).

Selgelt tuleks esitada info, et kui halduskohus jätab inimese kaebuse rahuldamata, peab ta riigis viibimise õiguse säilitamiseks esitama kohtule esialgse õiguskaitse taotluse, mille põhjal kohus otsustab, kas tal on õigus riigis viibida.

Tuleks selgitada, et esialgse õiguskaitse taotluse esitamisest ning kohtu otsusest sõltub, kas inimesel on õigus kohtumenetluse ajal jätkuvalt elada majutuskeskuses ja saada seaduses sätestatud teenuseid.

Teabelehes võiks käsitleda ka erijuhtusid, millal otsustab kohus taotleja õiguse üle riigis viibida kuni lõpliku otsuse tegemiseni.

- Info järjestamisel võiks pidada silmas käsitletud õiguste olulisust. Pika teksti lugemisel võib inimese tähelepanu hajuda või ta võib õiguste suulise tutvustamise ajal väsida. Seetõttu tuleks info esitada tähtsuse järjekorras: kõigepealt peaks käsitlema taotleja õiguste kaitsmist puudutavaid küsimusi ja seejärel taotluse tagasivõtmise või vabatahtliku riigist lahkumise õigust. Kogu info, mis ei ole seotud rahvusvahelise kaitse taotlemisega, sobiks paigutada tahapoole, kus käsitletakse ka muid elukorralduslikke küsimusi (nt perekonna taasühendamine, häirekeskusesse helistamine jm). Seda teavet ei sobi esitada menetluslike küsimuste vahel.
- Punktis „Tervishoiuteenused“ on märgitud, et „kui elad väljaspool majutusk kohta, siis korraldatakse sulle vältimatu arstiabi ja võimalus kasutada tasulist arstiabi“. Selline info on vastuolus seadusega. Seaduse kohaselt peab majutuskeskus korraldama tervishoiuteenustele juurdepääsu ka omal soovil väljaspool majutuskeskust elavatele taotlejatele (VRKS § 32 lg 1 p 3; § 36 lg 2).²
- Teabelehes on öeldud: „Kui sa majutuskeskuses ei ela või oled ilma loata öisel ajal mujal, siis võib PPA seda arvestada otsuse tegemisel.“ Sellise väite kooskõla seadusega on küsitav. VRKS § 23 lõike 2 punkti 2 kohaselt eeldab PPA, et taotlus on tagasi võetud või taotlusest on loobutud, kui taotleja lahkub majutuskeskusest, ilma et ta oleks mõistliku aja jooksul sellest teavitanud PPA-d või majutuskeskust. Teavikus tuleks selgelt esitada tingimused, millal PPA võib seaduse kohaselt lugeda inimese kaebuse kaudselt tagasivõtnuks või taotlusest loobunuks, ja mis on selle õiguslikud tagajärjed.
- Teabelehe kavandis on mitmes kohas märgitud, et taotlejale toimetatakse menetlusedokumendid (teated, kutsed, järelevalvemeetmete kohaldamise otsus jm) kätte e-kirja teel. Seadus näeb ette teistsuguse kättetoimetamise korra (VRKS § 31). Seetõttu vajaks selgitamist, millisele õiguslikule alusele teabelehe kavandis märgitud info tugineb.
- Ka nn Dublini menetlust käsitlevas osas tuleb inimest teavitada õiguste kaitse võimalustest. Samuti tuleb tuua välja, kuidas otsustatakse riigis viibimise küsimuse üle ning mida peab inimene ise tegema riigis viibimise õiguse saamiseks.
- Info tuleks anda ka koolikohustuse ning hariduse saamise õiguse kohta.
- Võiks selgelt välja tuua, et ka kinnipidamiskeskuses tuleb arvesse võtta inimese erivajadusi.

² Vt õiguskantsleri 12.04.2024 [soovitus](#) Sotsiaalkindlustusametile ja AS-ile Hoolekandeteenused (kiri nr 7-4/231328/2402177).

Rahvusvahelise kaitse saajale mõeldud teabeleht

- Punkti „Pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse või soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei poole“ all sobiks teada anda ka õiguskantsleri poole pöördumise võimalusest.
- Samas punktis on märgitud: „Kui tunned, et Sind pole koheldud sooliselt ega sotsiaalselt võrdselt [...]“. See on ebamäärane ning eksitav väljend, sest volinik ei saa kontrollida, kas inimest on diskrimineeritud sotsiaalse seisundi tõttu. Võiks anda info, mis õigusvaldkondades ning mis tunnuste alusel asetleidnud diskrimineerimise juhtudega saab volinik tegeleda.
- Kirjas on, et rahvusvahelise kaitse saanud inimesel on kohustus „läbida Sulle määratud tervisekontroll ja rahvatervisega seotud põhjustel lasta kontrollida enda tervislikku seisundit“. Sellest jääb eksitav mulje, nagu oleks kaitse saanud inimene kohustatud läbima mitu tervisekontrolli ning ebamääraseks jääb ka kontrolli sisu. VRKS § 75 lõige 1¹ sätestab, et rahvusvahelise kaitse saaja tervist kontrollitakse nakkushaiguste suhtes siis, kui see on põhjendatud rahvatervise kaitsega. Teabelehes tuleks järgida seaduse sõnastust ja sisu.
- Teabelehest võib lugeda, et „[k]eeleõpe on alates 18. eluaastast kohustuslik igale töövõimelisele rahvusvahelise kaitse saajale, kes ei omanda eesti keeles põhi-, kesk- või kõrgharidust, kuni rahvusvahelise kaitse vanaduspensioniealise saajani“. Paraku on sätte sõnastus kohmakas ja võib inimesi eksitada. Seaduse kohaselt peab eesti keele õppes osalema rahvusvahelise kaitse saaja, kes on töövõimeline (18-aastane kuni vanaduspensioniealine) ja ei omanda eesti keeles põhi-, kesk- või kõrgharidust. Kehtiv vanaduspensioniga võiks olla esitatud vanusevahemikuna.

Palun märkige mõlemas teabelehes Õiguskantsleri Kantselei kontakttelefoniks 693 8404.

Mõlemad teabelehed on ametlikud dokumendid, millega riik annab inimestele teavet, ning inimene peab allkirjaga kinnitama, et talle on õigusi ja kohustusi tutvustatud talle arusaadavas keeles ning talle on antud teabematerjal ka kirjalikult tõlgituna. Nii Eesti kui ka paljude teiste riikide kultuuriruumis on kohatu, kui riik pöördub ametlikus suhtluses inimese poole familiaarses stiilis. Kohane on inimese poole pöörduda teie-vormis.

Võiksite teha teabelehed kättesaadavaks ka lihtsas keeles. See võimaldaks sisust paremini aru saada hariduslike erivajadustega inimestel ning inimestel, kes on saabunud Eestisse riikidest, kus on oluliselt erinev ühiskondlik korraldus, ja kellel võib seetõttu olla puudulik haridus või keeruline mõista Eesti riigikorralduse ülesehitust.³

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Marju Agarmaa

õiguskorra kaitse osakonna juhataja-õiguskantsleri nõunik
õiguskantsleri volitusel

Kristiina Albi 693 8404
Kristiina.Albi@oiguskantsler.ee

³ Vt ka K. Kaldur jt. [Rahvusvahelise kaitse taotlejate ja tagasisaadetavate nõustamisteenuse analüüs](#). Balti Uuringute Instituut, 2023, lk 41.